

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
STUDIUM HUMANITNÍ VZDĚLANOSTI

Petra Musilová

Problém kauzality u I. Kanta

Bakalářská práce

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Poděkování

Ráda bych vyjádřila vděčnost Mgr. Martinu Vrabčovi, Ph.D. za ochotné vedení práce, podnětné konzultace a podporu.

Obsah

I. Úvod	5
II. Pojem kauzality v analytice zásad.....	7
2.1 Soudnost, obrazotvornost, schéma a zásada	7
2.2 Aplikace kategorií kvality a kvantity	9
2.2.1 Extenzivní velikost v názoru	9
2.2.2 Intenzivní velikost v počítku	10
2.3 Určení časových vztahů mezi jevy skrze kategorie substance a kauzality	12
2.3.1 Substance	13
2.3.2 Kauzalita	15
III. Noumenální afekce	19
3.1 Nutný postulát věcí o sobě	21
3.2 Zásada dostatečného důvodu.....	24
III. Inteligibilní kauzalita	29
IV. Závěr.....	32
Bibliografie	34

I. Úvod

Kant se v *Kritice* vymezuje vůči dosavadním metafyzikám, jejichž postup „...byl až dosud pouhým tápáním, a co je nejhorším, tápáním mezi pouhými pojmy,“¹ a podobně jako Koperník při zkoumání pohybu kosmických těles navrhuje změnit perspektivu, převrátit pohled a zkoumat charakter poznání tak, jako kdyby se poznání neřídilo názorem předmětu, ale naopak, jako by se názor předmětu řídil charakterem našeho poznávání. Tento obrat perspektivy Kantovi umožňuje nacházet základy každého možného poznání a zkušenosti, které jsou vázány na rozum, protože skrze rozum jsou předměty myšleny. Naše názory věcí tudíž neodpovídají tomu, jak jsou věci samy o sobě, nýbrž jsou nám dány tak, jak se podle naší uzpůsobenosti pro vnímání jeví. Možnost zkušenosti s jevy je tedy dána na jedné straně uzpůsobeností naší mysli pro myšlení předmětu, které se děje prostřednictvím oněch základů, kategorií, a na druhé straně daností smyslového materiálu, k němuž se myšlení může obrátit a pojmout jej jako svůj předmět. Kategorie, skrze něž jsou předměty myšleny, jsou apriorními pojmy rozvažování, které činí zkušenost možnou. K vnímání světa a předmětů v něm nám samotné kategorie nestačí, samy o sobě jsou prázdné, jsou jen způsobem, jakým věci myslet. Proto je třeba dalšího zdroje, jímž je smyslovost, která rozvažování poskytuje materiál, jenž může být skrze kategorie myšlen. Tím, co umožňuje jevení věcí, je věc o sobě – musí být přece něco, co se jeví. Avšak o tom, jakým způsobem je věc o sobě „předtím“ než je nám dána ve smyslovém názoru a následně myšlena, nemůžeme vypovídat.

Následující výklad si klade za cíl představit kategorii kauzality a její aplikaci na zkušenost, v níž je jediné platná, a dále objasnit problém noumenální afekce, která byla některými interprety považována za neslučitelnou s Kantovým pojetím kauzality, protože v ní zdánlivě dochází k aplikaci kauzality za hranicemi zkušenosti, a problém inteligibilní kauzality, která se taktéž může jevit jako rozporuplná v souvislosti s tím, jak je pojem kauzality zprvu určen, totiž pojem kauzality jakožto kategorie. Problém noumenální afekce i inteligibilní kauzality jsou pro celek Kantovy kritické filosofie zásadní a na jejich nerozpornosti stojí Kantova teorie poznání i jeho praktická filosofie. Kantova teorie poznání stojí na rozlišení jevů a věcí o sobě, věci o sobě jsou nutným korelátem jevů, bez nich bychom nikdy nemohli přistoupit na přesvědčení, že naše představy odpovídají také něčemu jinému než

---

¹ KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Praha: Oikoyomenh, 2001. Str. 19, B XV. (Dále jen KČR)

sobě samým, že se vztahují k něčemu, co je vůči nám vnější, a nejsou pouhým výplodem naší mysli. Věci o sobě jsou tím, co afikuje naši receptivitu a dává nám rozmanitost počitků, která se skrze syntézy obrazotvornosti ustavuje ve zkušenost. Věci o sobě jsou tedy nutným předpokladem Kantovy teorie poznání. Problém spojení věcí o sobě a jevů spočívá v tom, že Kantovo vyjadřování naznačuje, že ono spojení je kauzální. Přímou mluví o tom, že „n-smyslová *příčina* těchto představ (předmětů zkušenosti, pozn. aut.) je nám zcela neznámá...“² Ačkoli jsou nám tedy věci o sobě z definice neznámé a nemůžeme o nich vypovídat, přece se zdá, že o nich Kant vypovídá, resp. že vypovídá o tom, jak se odehrává jejich vztah k jevům, totiž že se odehrává kauzálně. Jak již bylo zmíněno, pokud by byl tento krok označen za nelegitimní a byl by odmítnut, celá Kantova teorie poznání by musela zkolabovat. Možná interpretace, jež by umožnila ponechat platnost kauzality pouze v oblasti možné zkušenosti a současně nějakým způsobem myslet věci o sobě jako to, co stojí za možností jevů, spočívá v tom, že věc o sobě je nutným postulátem, přičemž ona nutnost pramení z přirozenosti rozumu, podle níž musí rozum zajistit každé věci dostatečné zdůvodnění. Spojení mezi věcí o sobě a jevy tudíž není kauzální, nemůžeme vypovídat o tom, jaké je, ale přece musí být postulováno podle vnitřní nutnosti rozumu. Tímto způsobem je oblast poznání vyhrazena pro sféru zkušenosti, a tudíž věci o sobě a to, že stojí v základu možnosti jevů, nemůžeme poznat, ale přesto je musíme nutně postulovat.

Problém inteligibilní kauzality je taktéž zásadní pro možnost Kantovy praktické filosofie, protože jen díky přijetí inteligibilní kauzality je možné přiznat člověku svobodu. Řešení je podobné jako u problému noumenální afekce. Inteligibilní kauzalita je postulátem, nemůžeme poznat, že je, ale máme-li se moci považovat za svobodné, musíme ji nutně postulovat. Bylo by nasnadě namítat, že s přijetím inteligibilní kauzality, tedy možnosti jednat ze sebe bez ohledu na empirické podmínky, by došlo k zrušení kauzální souvislosti mezi jevy, z níž se tvoří empirická řada podmínek. Inteligibilní podmínka se však sama nejeví, zato všechny její následky se v souvislé empirické řadě jeví jako vysvětlitelné podle empirických podmínek. Za přijetí postulátu inteligibilní kauzality se tedy stává svoboda možnou, aniž by rušila kauzální souvislost mezi jevy.

---

² KČR, str. 318, B 522/ A 494

II. Pojem kauzality v analytice zásad

V následujícím výkladu, který bude vycházet z Kantovy analytiky zásad, dojde k bližšímu předvedení toho, jak jsou kategorie, ale především kategorie kauzality, aplikovány na jevy. Představení kauzality, jež je zde naším hlavním záměrem, se totiž nemůže obejít bez přiblížení toho, na co je kauzalita aplikována, mezi čím se vyskytuje. Z představení syntéz, jimiž jsou počítky určovány ve vjemy, vyplývají důsledky pro pojetí kauzality. Výklad začíná představením mohutnosti soudnosti, jež rozlišuje, který konkrétní případ spadá pod daný obecný pojem, následuje představení schématu, zásady a obrazotvornosti. Tím končí úvod do problematiky aplikace pojmů. Následuje výklad kategorií kvality a kvantity, z něhož se dozvíme více o syntézách, jimiž vzniká jev, a od nich později budeme moci odlišit syntézu, jíž vzniká objekt, tzn. časově určený vjem.

2.1 Soudnost, obrazotvornost, schéma a zásada

Zatímco rozvažování je mohutností tvořit pravidla, schopností, která je aplikuje na rozmanitost pocházející ze smyslovosti, je soudnost. Jedním ze záměrů Kantovy Kritiky je poskytnout vodítko pro používání soudnosti, jež je schopností, která se nedá poučit žádnými pravidly aplikace kategorií, protože aplikace takových pravidel by se musela řídit dalšími pravidly atd. Soudnost je podle Kanta „specifikem takzvaného vrozeného důvtipu, jehož nedostatek nemůže nahradit žádná škola.“³ Pravidlům rozvažování je možné se naučit, ale schopnost je aplikovat, tzn. rozlišit, který konkrétní případ spadá pod které abstraktní pravidlo, je vrozená.⁴ V analýze soudnosti Kant nachází smyslové podmínky, schémata, při jejichž splnění jsou aplikovány kategorie. Pokud jsou smyslové podmínky splněny, může být dána syntéza čistého pojmu se zmíněnými podmínkami a vznikají zásady čistého rozvažování, které tvoří základ všech ostatních poznatků.⁵

---

³ KČR, str. 128, B 172/A 13

⁴ Soudnost je výmluvně přiblížena v pozn. 124: „Nedostatek soudnosti je vlastně hloupost a od takové vady nelze nijak odpomoci. Tupá nebo omezená hlava, které nechybí nic než náležitý stupeň rozvažování a vlastní pojmy, může být učením dobře vyzbrojena, dokonce až k učenosti. Jelikož se jí ale i pak obyčejně nedostává soudnosti (sekunda Petri), není nic neobvyklého potkávat velmi vzdělané muže, kteří při provozování své vědy často projevují onen nedostatek, jež nelze nijak napravit.“ KČR, str. 128, B 172/A 133

⁵ KČR, str. 130, B 175/A 136

Oddílem, v němž Kant zkoumá schémata a zásady, je analytika zásad. V její první části se Kant zabývá pojmem schematismu, který označuje postup rozvažování při aplikaci kategorií na představy předmětu skrze schémata. Problém aplikace pojmů je následující: kategorie vyjadřují obecný pojem, který nemůže být nikdy dán ve smyslovém názoru, kategorie a názory jsou nestejnorodé. Jakým způsobem je tedy možné zahrnout názor pod kategorii, podobně jako když zařazují názor desky stolu pod čistý pojem hranolu na základě toho, co mají společné, toho, co je stejnorodé s názorem i pojmem, totiž hranatosti?⁶ Pro předvedení nesmyslnosti myšlenky, že je možné přímo v názoru nalézt kategorii, uvádí Kant příklad kategorie kauzality, u níž by určitě nikdo netvrdil, že je možný názor kauzality samé. V názoru můžeme vnímat následnost či současnost jevů, ale jejich kauzální spojení samo v jevu dáno není.⁷ Podmínka zařazení názoru pod pojem je tedy jasná – musí být nalezeno něco, co je na jedné straně stejnorodé s kategoriemi a na druhé straně stejnorodé s názory. Tomuto nároku odpovídá transcendentální schéma.

Kant identifikuje jako základní podmínku aplikace kategorií na jevy čas, resp. transcendentální časové určení. Čas je podmínkou veškeré rozmanitosti obsažené ve vnitřním smyslu a obsahuje ji apriorně v čistém názoru. Dokud je transcendentální časové určení obecné a apriorní, je stejnorodé s kategorií, protože čisté rozvažovací pojmy obsahují jednotu rozmanitosti vůbec. Protože je čas nutně součástí každého jevu, musí být transcendentální časové určení stejnorodé i s ním.⁸ Výraz „transcendentální časové určení“ znamená schéma a vystihuje jeho základní rysy. Schéma je transcendentální, je podmínkou možnosti zkušenosti, protože pouze skrze něj je možná aplikace kategorie na smyslový názor, díky níž zkušenost vzniká. Kategorie obsahují čistou syntetickou jednotu rozmanitosti vůbec, na druhé straně je podmínkou syntézy smyslového názoru čas, který obsahuje rozmanitost apriorně v čistém názoru. Spojení kategorie a názoru tudíž zřejmě je možné, protože obojí obsahuje rozmanitost vůbec, tedy obojí se může vztahovat ke stejné věci, a schéma, jež překonává různorodost kategorie a názoru, je na jedné straně obecné a apriorní, na straně druhé určuje jevy z hlediska času. Schéma myšlené jako transcendentální časové určení je tedy stejnorodé s pojmem i jevem a díky tomu může zprostředkovat subsumpci jevů pod pojmy.

---

⁶ Homogenost názoru a pojmu lze formulovat i tak, že pokud abstrahujeme od názoru desky stolu, tzn. odmyslíme všechn empirický obsah, zůstane pouze tvar, v tomto případě hranol.

⁷ KČR, str. 131, B 176/A 137

⁸ KČR, str. 131, B 177/ A 138–B 178/ A 139

Schopností, jež produkuje schémata, je obrazotvornost. Jde o tajuplnou schopnost, kterou Kant na žádném místě vyčerpávajícím způsobem nepředstavuje a popisuje ji jako slepou, i když nepostradatelnou funkci duše, jež stojí v základu možnosti syntézy vůbec.⁹ Kromě schémat, jež plynou z čisté obrazotvornosti a priori, obrazotvornost produkuje také empirické obrazy. Distinkce mezi obrazy a schémata může upřesnit naši představu o schématech. Zatímco pět bodů kladených za sebou je obrazem čísla pět, postup, jímž myslím jakékoli číslo, totiž sukcesivní přidávání jednoho bodu ke druhému, je schématem, jež umožňuje myšlení čísla.

2.2 Aplikace kategorií kvality a kvantity

V předchozím výkladu jsme opomenuli výčet kategorií, kterému se nadále nelze vyhybat, protože kategorie poskytují vodítko k nalezení schémat a zásad, o nichž je třeba pojednat konkrétně, má-li se ukázat celek, v němž nabývá kauzalita svého určení. Kant rovnoměrně dělí celek dvanácti kategorií na čtyři skupiny podle toho, zda vyjadřují kvantitu, kvalitu, relaci, nebo modalitu. V každé skupině nalezneme tři kategorie, které budou představeny v souvislosti s odpovídajícími schémata a zásadami pouze v té míře, jakou si žádá předvedení pojmu kauzality.

2.2.1 Extenzivní velikost v názoru

Schéma kategorie kvantity, jež určuje její aplikaci, popisuje Kant takto: „Čistým schématem velikosti (quantitas) jako rozvažovacího pojmu je číslo; to je představou, která shrnuje dohromady sukcesivní přičítání jedné jednotky ke druhé (stejnorodé).“¹⁰ Jakákoli syntéza, z níž dostaneme názor nějaké velikosti, tedy probíhá sukcesivně prostřednictvím přičítání stejnorodých jednotek, čímž vzniká jednota stejnorodého názoru rozmanitosti určená v prostoru a čase. Možnost každého jevu je touto syntézou podmíněna, protože tvoří jednotu jeho rozmanitosti z hlediska pojmu velikosti. Sukcesivita zde hraje významnou roli, protože značí, že části jevu předcházejí celek, tzn. celek je dán složením svých částí. Jako příklad platnosti sukcesivního postupu přidávání jednotek Kant uvádí postup, jakým si představujeme úsečku a nějaký čas. Představa úsečky vzniká postupným přidáváním bodů

---

⁹ KČR, str. 92, A 78. Na tomto místě lze dobře spatřit posun Kantova smýšlení o obrazotvornosti. Zatímco v prvním vydání Kritiky je syntéza vůbec doménou obrazotvornosti jakožto „slepé, i když nepostradatelné funkce duše,“ podle rukopisných poznámek z r. 1781 je syntéza „pouhým účinkem obrazotvornosti, funkce rozvažování.“ Jedná se tedy o posun od chápání obrazotvornosti jako samostatné mohutnosti k obrazotvornosti jako pouhé funkce rozvažování.

¹⁰ KČR, str. 133, B 182/ A 142

za sebe, stejně tak čas vzniká postupným přidáváním jednoho okamžiku k druhému, čímž vznikne celek. Tuto vlastnost názorů Kant shrnuje pod pojmem extenzivní veličiny a formuluje odpovídající zásadu: „Všechny názory jsou extenzivní veličiny.“¹¹

Časové určení, které jevy nabývají prostřednictvím syntézy velikosti, pouze sjednocuje názor do jednoho celku tak, že tento názor může vystupovat jako jednot(k)a v čase, která má určitou velikost. Nejedná se tedy o časové určení jevu vůči jiným jevům, není možné na základě této syntézy vypovídat o vztazích v čase. Ve druhé analogii zkušenosti, kde Kant pojednává zásadu kauzality, hraje sukcesivní syntéza aprehenze významnou roli. Ukazuje se totiž, že nepostupuje podle žádného nutného pravidla, nýbrž postupuje nahodile, a není proto myslitelné, že by její posloupnost vypovídala o objektivních časových vztazích.

2.2.2 Intenzivní velikost v počítku

Kategorie kvality se týkají míry reality. První z kategorií je realita samotná, druhou je negace značící pravý opak reality, absenci bytí, poslední je limitace, která je kombinací obou dříve zmíněných. Při aplikaci se kategorie kvality váží na to, od čeho je možné očekávat realitu. Tuto podmínku splňuje pouze rozmanitost daná skrze počítky, které jediné vypovídají o existenci věci. To, na čem je tudíž třeba hledat míru reality, je jev, jehož jsme si vědomi, tzn. vjem.

Zatímco určení názorů v rámci času a prostoru co do jejich extenze, tzn. velikosti částí, které zaujímají, je nazváno jejich kvantitou, kvalita vyjadřuje velikost intenzity počítku udanou poměrem bytí vůči nebytí. Naprosté bytí odpovídá kategorii reality, absence bytí kategorii negace, a jejich poměr kategorii limitace. Realita je možná pouze v rámci empirického počítku a její ubývání znamená postupné vyprazdňování počítku, až nakonec zůstane prázdný a nezbude nic, než formální vědomí rozmanitosti v prostoru a čase. Zatímco extenze vzniká sukcesivní syntézou a jejím výsledkem je názor, jež je určen jako výsek prostoru a času, intenzita myšlená v jednom počítku jako jednom okamžiku žádné časové ani prostorové určení nemá. Je tedy možné odmyslet si extenzivní velikost a stejně zůstane intenzita v daném počítku, který nebyl určen sukcesivní syntézou, a tudíž se nestal součástí jednoty extenzivního celku.

---

¹¹ KČR, str. 144, B 202/A 162

Zásadní charakteristikou intenzity, stejně jako extenze, je, že pro ni není možné nalézt žádnou nejmenší jednotku, jejíž skládáním bychom dospěli k množství intenzity. Pro extenzi je nutně potřeba *nějaká* jednotka, protože vzniká sukcesivní syntézou, ale není možné určit jednotku nejmenší. V případě intenzity platí, že každý počitek se může zmenšit, a proto je mezi realitou a negací dána souvislost nekonečného množství možných určení intenzity. Nejmenší jednotka tedy není možná, ale ani potřebná, protože intenzita počítka je v aprehenzi dána přímo. Proto Kant píše: „*Intenzivní velikostí* pak nazývám takovou velikost, která je aprehendována pouze jako jednota, v které si lze mnohost představit jen prostřednictvím přiblížení k negaci rovné nule.“¹² Stupeň intenzivní velikosti není dán přidáváním jednotek, nýbrž rovnou jako jednota, a představa mnohosti je možná pouze v případě změny intenzity směrem k negaci. Argument, podle něhož by se nebylo možné domýšlet na mnohost skrze zvětšování intenzity v počítka, bohužel Kant neuvádí, ale je jasné, že v takovém případě by vyvstal problém omezení reality na její maximum, který v případě negace odpadá.

Vlastnost zmíněných veličin, ale také prostoru a času, u níž nelze najít nejmenší jednotku, Kant nazývá kontinuitou. Znamená to, že každá část prostoru, času, nebo určení intenzity či extenze, musí být dáno jako uzavřený interval, který tvoří nějakou část (prostoru a času). Námi vnímaný čas a prostor jsou složeny z částí, jež jsou určeny skrze zmíněné veličiny, a tvoří vnímaný časoprostorový celek. Nemohou ale vytvořit prostor a čas samotné, protože samotné formy názoru jsou tím, v čem teprve mohou být části určovány, jsou to formy myšlení, skrze něž jsou konkrétní prostory a časy možné. Kontinuita veličin, jimiž jsou konkrétní časy a prostory určovány, je důvodem, proč říkáme, že čas plyne, nebo přesněji řečeno, věci v čase plynou, čas sám nikoli. Bylo by nasnadě domnívat se, že kontinuita veličin je přesně tím pojídlem, které zakládá jakoukoli souvislost mezi jevy, jakoukoli možnost změny, o níž by se dokonce vypovídalo tak, že probíhá kontinuálně. Protože o kontinuitě se vypovídá apriorně, i možnost změny by potom byla dána před vší zkušeností.

Naštěstí nás ale Kant vyvádí z omylu: „Jestliže jsou tedy všechny jevy (...) kontinuálními veličinami, pak by existovala věta, která by byla snadno a s matematickou evidencí dokazatelná, totiž že také každá změna (...) je kontinuální, kdyby ovšem kauzalita změny vůbec neležela zcela mimo hranice transcendentální filosofie a nepředpokládala

---

¹² KČR, str. 149, B 210/ A168

empirické principy. Rozvažování nám totiž neposkytuje a priori žádnou informaci o tom, že je možná příčina, která mění určitý stav věcí, tj. že je určuje k opaku určitého daného stavu, a to nejen proto, že takovou možnost vůbec nenahlíží (...), nýbrž proto, že proměnlivost se týká jen určitých určených jevů, o kterých nás může poučit jediné zkušenost, zatímco její příčinu je třeba hledat v tom, co se nemění.“¹³

Tento úryvek nám o kauzalitě říká, že (1.) kauzalita znamená změnu mezi určeními věcí, nikoli změnu na úrovni zmíněných veličin. (2.) Způsob, jakým konkrétně (v konkrétních případech) se kauzalita odehrává, je dán empirickými principy. (3.) Rozvažování nás nepoučuje o možnosti příčiny, která mění určení věcí, zato je naznačeno, že nás poučuje alespoň o možnosti změny, neboť jak jinak by bylo možné tvrdit, že „příčinu (proměnlivosti vůbec, pozn. aut.) je třeba hledat v tom, co se nemění? Tímto je dáno vodítko a podnět k tázání po neměnném, na němž se později ukáže možnost změny vůbec.

2.3 Určení časových vztahů mezi jevy skrze kategorie substance a kauzality

V následujícím výkladu se budeme zabývat kategoriemi substance a kauzality. Obě spadají do kategorií relace, protože určují vztahy jevů v čase. Na rozdíl od kategorií vyjadřujících kvalitu a kvantitu, jež jsou aplikovány podle jednoho schématu, každá z kategorií relace má schéma vlastní. Kategorie relace určují způsoby, jakými se pojí vjemy v čase v syntetickou jednotu, z níž vznikají objekty zkušenosti. Až v rámci této syntézy vzniká nárok na objektivní platnost, jedná se o určení objektů v čase. Již z faktu, že jde o syntézu vjemů, je jasné, že zkušenost i se svými objekty se řadí k empirickému poznání. V dříve zmíněných syntézách, jimiž vzniká názor a vjem, nebyla přítomna *nutnost* spojení. V aprehenzi se rozmanitost názorů seskupovala do názorů v prostoru a čase skrze syntézu, jež nebyla vázána pravidlem, které by udávalo nutné spojení existence dvou jevů. Má-li tedy být dána objektivita jevů, která nemůže plynout ze zmíněných syntéz, zbývá jen možnost spojení vjemů ve zkušenost na základě kategorií relace. Obecná zásada kategorií relace tudíž zní: „Zkušenost je možná jen prostřednictvím představy nutného spojení vjemů.“¹⁴

Předchozí dvě zásady podle kategorií kvality a kvantity vyjadřovaly způsob, jakým by jevy mohly být co do svého názoru a reality vytvářeny syntézou, proto je Kant označuje

---

¹³ KČR, str. 150, B 213 / A 171

¹⁴ KČR, str. 153, B 218 / A 176

jako konstitutivní. Následující zásady se však budou týkat *existence* jevů (a jejich vzájemných časových vztahů), která nemůže být myšlena a priori a musí být vždy dána ve zkušenosti. Apriorní pravidla týkající se existence tedy nemohou být konstitutivní, nemohou vypovídat o způsobu, jakým je existence dána, ani ji nemohou konstruovat. Budou pouze regulovat vztahy mezi tím, co existuje, a proto je Kant označuje za regulativní. Mám-li danou řadu tří členů a jejich vztahy, mohu podle regulativních pravidel udat a priori *vztah* ke čtvrtému členu, ale nikoli *člen samotný*, ten musí být dán vždy ve zkušenosti.¹⁵ Z toho plyne, že se pomocí pravidel nemůžeme domyslet na existenci něčeho dalšího, co by již nebylo dáno ve zkušenosti.

2.3.1 Substance

První kategorie relace se týká substance, její schéma vyjadřuje trvalost a její zásada zní následovně: „Substance při veškeré změně jevů trvá a její kvantum se v přírodě ani nezvětšuje, ani nezmenšuje.“¹⁶

Čas je trvalou formou vnitřního názoru, sám o sobě se nemění ani neplyne. Můžeme myslet tři mody času – trvalost, následnost a současnost, které vyjadřují vztahy toho, co je v čase určeno. Avšak čas sám nemůžeme vnímat, proto nemůžeme ani změny určit na čase samotném. Je tudíž třeba jiný substrát, ve vztahu k němuž by bylo možné současnost nebo následnost určit. Tímto substrátem je neměnná a trvalá substance, vůči které je všechno proměnlivé myšleno jako její pouhé určení. Každá změna se tedy odehrává v rámci jednotlivých určení substance, která sama zůstává neměnná. Protože se substance nemění, může být vyvozena zmíněná zásada, podle níž se ani kvantum substance nemůže měnit.¹⁷

Aprehenze rozmanitosti v jevu je vždy sukcesivní, neustále se mění a sama není schopna určit časové vztahy. Trvání vjemu nelze určit skrze sjednocení sukcesivních určení a jejich vztažení k času vůbec (čas sám nám není dán), ani nemůže být určen vztažením k jinému vjemu, protože ten sám by nejdříve musel být časově určen. Trvalost tedy není možné určit ze vztahu k času vůbec ani ze vztahu nějakého vjemu k jiným vjemům. Trvání musí být myšleno jako to, čeho se musí odehrát změna, pokud má být následnost či současnost vůbec možná. Například následnost znamená zánik nějakého stavu a současně vznik nového, díky tomu může něco zaniknout a něco jiného následovat. Ale jak myslet vznik či zánik, čeho vznikání a zanikání se odehrává? Teprve když něco je v čase, trvá

---

¹⁵ KČR, str. 155, B 222/ A 180

¹⁶ KČR, str. 156, B 224/A 182

¹⁷ KRČ, str. 157-158, B 225/ A 182

v čase, stává se možnost vzniku či zániku myslitelná. „Jedině tím, co je trvalé, získává *existence* v různých po sobě jdoucích částech časové řady *nějakou velikost*, kterou nazýváme *trváním*. V pouhé následnosti samé je totiž existence vždy mizející a začínající a nemá nikdy ani tu nejmenší velikost.“¹⁸ Trvalost je tím, co musíme v první řadě myslet, máme-li být schopni určit následnost či současnost. Je stálíci, vůči níž se může změna ukázat, bez ní bychom měli jen neustálou proměnlivost jevů, která by nemohla být ničím ustálena. Vztah trvalosti k ostatním modům času je tedy analogický ke vztahu substance k akcidentu. Změna je myslitelná pouze jako změna určení existence substance, jež samotná trvá. Kategorie substance se svým schématem vyjadřujícím trvalost tudíž neurčuje vztahy mezi jevy, tak jako ostatní dvě kategorie relace, nýbrž zakládá možnost jejich určení.

Potřeba chápat změnu pouze jako změnu akcidentů se dá ukázat i na představě vzniku a zániku vůbec. Pokud by mělo vzniknout něco samo, nejen jako určení něčeho jiného, musel by být časový bod, v němž to nebylo. Časový bod je ale možné určit jen skrze existenci něčeho, co by předcházelo, protože prázdný předcházející čas není možné vnímat. Jedinou možností je připojit vznikající k tomu, co už existovalo a trvalo do doby vzniku našeho něčeho, ale tím se toto něco stalo určením toho předcházejícího, které stále trvá, a zánik a vznik se týkaly jen jeho akcidentů.¹⁹ Z toho vyplývá důsledek, jež bude hrát významnou roli pro kategorii kauzality, totiž že každá událost v aprehenzi je vjemem, který se díky kontinuitě dění může vztahovat k jinému vjemu a být vůči němu určen jako po něm následující.

Z kategorie substance tudíž plynou důsledky pro pojetí kauzality. Kauzalita, resp. následnost, se stejně jako každá jiná změna v čase odehrává pouze mezi určeními (akcidenty), která jediná mohou být proměnlivá, a jež náleží neměnné substancii *v jevu* (oproti rozličným významům, kterých pojem substance ve filosofii nabývá, je v tomto případě substance omezena na sféru možné zkušenosti, jedná se totiž o apriorní pojem rozvažování, který je bez aplikace na smyslový názor bezobsažný).

---

¹⁸ KČR, str. 158-159, B 226/ A183

¹⁹ KČR, str. 161, B 231/ A 188

2.3.2 Kauzalita

Kauzalitě, druhé kategorii relace, odpovídá schéma následnosti a vyplývá z ní zásada časové posloupnosti: „Všechny změny se dějí podle zákona spojení příčiny a účinku.“²⁰

Při spojení vjemů v obrazotvornosti dochází k určení následnosti, kdy je jeden stav kladen dříve než druhý na základě postupu vnímání, který nevypovídá o následnosti mezi objekty, tzn. objektivní časový vztah zůstává neurčen. Protože čas sám o sobě (prázdný) není vnímán, není možné určit jev z hlediska času z jeho vztahu k času vůbec. Objektivní časový vztah proto musí být založen z jiného zdroje, jímž je rozvažování a jeho kategorie kauzality vyjadřující zákon, podle něhož po předcházejícím jevu musí nutně následovat nějaký jiný jev podle nějakého pravidla.

Pro přiblížení sukcesivní aprehenze, jež nemůže vypovídat o následnosti mezi jevy, uvádí Kant příklad s domem. Máme-li získat vjem domu, může naše obrazotvornost začít postupovat v sukcesivní syntéze odkudkoli a skončit kdekoli a vždy nám nakonec dá vjem domu. Představy jednotlivých částí předcházejí vnímání jednoty domu (jevu domu), a posloupnost jejich skládání v čase nemůže vypovídat o časovém vztahu jednotlivých představ vůči sobě (protože obrazotvornost může postupovat libovolně), ani o vztahu jevů vůči sobě. Představy jednotlivých částí domu jsou tím, co mi je dáno jako rozmanitost v aprehenzi, a jev domu je považován za předmět těchto představ. Pakliže je jev podroben nějakému *nutnému* pravidlu, které, protože je nutné, stěží může vycházet ze smyslovosti, je možné si daný jev představit jako objekt, který se od jednotlivých představ odlišuje.²¹

Tento příklad je specifický tím, že dům je pojednáván jako statický obraz, a proto může aprehenze postupovat libovolně, aniž by vyplynuly nežádoucí důsledky pro vnímání domu. Naproti tomu při vnímání jakéhokoli dění se ukazuje nutnost pravidla určujícího posloupnost, podle níž se jevy mají řadit v čase. Jako příklad Kant uvádí loď plující po proudu. Mám-li dojít k závěru, že pluje po proudu, a nikoli proti němu, musím určit vjem lodi na horním toku jako první, a vjem lodi na dolním toku jako následující. Obrácené pořadí není možné. Touto poznámkou Kant uzavírá výklad týkající se *nutnosti* pravidla, podle něhož se mají jevy určovat v čase. Postupuje tedy od zkušenosti a konstatuje, že máme-li mít zkušenost tak, jak ji známe, tzn. zkušenost vjemů k sobě vzájemně vztažených v čase, potom je třeba nutné pravidlo jejich spojení. Kategorií je tedy dána nutnost spojení dvou

---

²⁰ KČR, str. 162, B 232

²¹ KČR, str. 163, 163, B 236/ A 191

vjemů v čase na způsob následnosti, ale odkud se bere rozhodnutí, že tento jev A předchází tento jev B a nikoli naopak, zatím zůstává neobjasněno. V kategorii kauzality dáno být nemůže, protože ta vyjadřuje pouze logickou funkci syntézy příčiny a účinku, schéma vyjadřuje následnost, ale neurčuje, co má následovat za čím. Z kategorie a schématu vyplývající zásada nám také nepomůže. Sukcese aprehenze, jak jsme viděli, postupuje nahodile, a pravidlo nutné posloupnosti také neposkytne. Pasáž, která nám naznačuje možné řešení, se nachází v anticipacích vjemu, kde Kant píše: „Jestliže jsou tedy všechny jevy, ať už je pokládáme za extenzivní, nebo za intenzivní, kontinuálními veličinami, pak by existovala věta, která by byla snadno a s matematickou evidencí dokazatelná, totiž že také každá změna (přechod nějaké věci z jednoho stavu do druhého) je kontinuální, kdyby ovšem kauzalita změny vůbec neležela zcela mimo hranice transcendentální filosofie a nepředpokládala empirické principy.“²² Kantova rukopisná poznámka ve vydání z roku 1781 dále vysvětluje: „Možnost změny právě tak jako možnost veškerých objektů čistých rozvažovacích pojmů nemůže být dána jinak než ve smyslovém názoru. Změna o sobě není poznatelná.“²³ Změna o sobě není poznatelná. Jakékoli dění se odehrává pouze mezi akcidenty, jak nás poučuje zásada kategorie substance. Akcidenty jsou ovšem určeními, která můžeme poznat pouze v rámci smyslového názoru, a pokud hledáme konkrétní znění pravidla nutné posloupnosti mezi danými konkrétními jevy, pak takové pravidlo může být pouze empirické, protože, jak jsme viděli, z apriorního pojmu plynout nemůže. S tím souhlasí i určení toho, kde se ono pravidlo má nacházet: „To v jevu, co obsahuje podmínku tohoto nutného pravidla aprehenze, je objekt.“²⁴ Objekt je tedy ztotožněn s výskytem nutného pravidla, podle něhož má aprehenze postupovat.

Kant v následujícím výkladu rozlišuje subjektivní posloupnost aprehenze od objektivní posloupnosti jevů, která spočívá v „pořadí rozmanitosti v jevu, pomocí něhož aprehenze jedné rozmanitosti (toho, co se děje) následuje po druhé (po tom, co předchází) podle určitého pravidla.“²⁵ Subjektivní a objektivní posloupnost aprehenze k sobě nestojí v protikladu, nýbrž subjektivní posloupnost se stává objektivní ve chvíli, kdy začne postupovat podle nutného pravidla. Potřeba objektivní posloupnosti je patrná už z naší běžné zkušenosti, příklad s lodí je toho důkazem. Vjem lodi na horním toku musí být nutně určen před vjemem lodi na spodním toku, máme-li vnímat, že loď pluje po proudu. Zásadní zde je,

---

²² KČR, str. 150, B 213 /A 171

²³ Tamt.

²⁴ KČR, str. 164, B 236/ A 191

²⁵ KČR, str. 164-165, B 238/A 193

že pořadí příčiny a účinku se nemůže změnit. Příčina obsahuje pravidlo, podle něhož něco nutně následuje, tzn. příčina určuje účinek. Proto také Kant říká, že „schématem je něco reálného, po němž, je-li toto libovolně kladeno, následuje vždy něco jiného.“ Z toho vyplývá, že každá událost musí být nutně podmíněna něčím, co jí předchází, protože, jak bylo ukázáno výše, zkušenost s prázdným časem není možná a jev jakožto pouhé určení se musí vztahovat k nějakému předcházejícímu stavu. Zatímco v subjektivní posloupnosti nebyla obsažena žádná nutná podmínka aprehenze, v objektivní posloupnosti je ona podmínka dána tak, že kauzalita v řadě probíhá jen jedním směrem, totiž od příčiny k následku, podobně jako čas plyne pouze od předešlého k následujícímu, a konkrétní obsah podmínky v konkrétním případě musí být dán empiricky podle empirických principů. Konkrétní obsah se totiž pojí s existencí předmětů, nejen s jejich formální podmínkou, podle níž předcházející čas určuje ten následující. Zákon, podle něhož je každá existence určena minulými jevy, je ve své obecnosti apriorní, ale pokud jde o konkrétní jev, je jeho kauzalita určena podle empirických principů, které tomuto apriornímu zákonu podléhají.²⁶

Tím, že rozvažování určuje jevům místo v čase, zakládá možnost zkušenosti. Nejedná se ale o určení místa vzhledem k absolutnímu času, nýbrž jevy si musí navzájem vytýčit místo podle nutného pravidla, jež vždy určuje nutnost následnosti a co do svého obsahu je empirické.

Po sdělení, že pravidlo, podle něhož se události řadí v čase, obsahuje podmínku, podle níž něco nutně následuje, Kant znenadání píše: „Zásada dostatečného důvodu je tedy důvodem možné zkušenosti, totiž objektivního poznání jevů, pokud jde o jejich vztah v časové posloupnosti.“²⁷ Je to první zmínka o dostatečném důvodu v Kritice. Sama o sobě nám neříká mnoho a z posloupnosti výkladu se zdá, že by na jejím místě stejně tak mohla být kauzalita. Prozatím přijmeme domněnku, že zásada dostatečného důvodu nějakým způsobem stojí v základu kauzality. V následujícím výkladu, kde se bude zásada dostatečného důvodu tematizovat přímo, se věc blíže objasní.

Jaký je ale vztah kauzality a substance? Jak je možné usuzovat z trvalosti substance na proměnlivost jevů? Dříve vyzdviženou charakteristikou substance byla trvalost, ale navzdory tomu se substance může projevovat jako činná, protože jen substance může být původcem činnosti. Pojem činnosti s sebou nese vztah subjektu kauzality k účinku, a pokud

---

²⁶ KČR, str. 167, B 244/ A 199

²⁷ KČR, str. 168, B 246/ A 201

by tímto subjektem mělo být něco proměnlivého, museli bychom se znovu ptát, co je jeho příčinou. Proto posledním subjektem kauzality musí být trvalá substance.²⁸

Z výše vyložené kontinuity času, jež znamená, že intenzivní a extenzivní velikost v názoru je dána jako určitý celek, jenž nemůže být rozdělen na nejmenší jednotky, vyplývá důsledek pro průběh kauzality. Při přechodu od jednoho stavu do druhého se mezi stavy nachází čas, po který probíhá změna. Příčina působí postupně a prochází všechny mezistavy tohoto času, po který probíhá změna. Kauzalita je tudíž působná v celém čase, kdy probíhá změna, jež je kontinuální, protože příčina působí postupně v rámci všech částí času, z nichž nikdy nelze určit tu nejmenší.²⁹

---

²⁸ KČR, str. 170, B 250/ A 205

²⁹ KČR, str. 172, B 254/A 209

III. Noumenální afekce

Kant na mnoha místech zdůrazňuje, že výše nastíněné kategorie mohou být uplatněny pouze v oblasti možné zkušenosti, v opačném případě by byly jen prázdnými pojmy, které by nemohly o ničem vypovídat.³⁰ Také v Prolegomenách Kant píše, že zásady, jež omezují uplatnění kategorií na zkušenost smyslovou podmínkou, se mohou týkat pouze vjemů, nikdy věcí o sobě. Obzvláště analogiím zkušenosti musíme věnovat zvláštní pozornost, protože se netýkají vytváření názorů, ale pouze jejich spojování v čase, čímž je vytvářena zkušenost. Mohou se tedy vztahovat pouze k vjemům.³¹ Na dalším místě Kant píše: „Dále apriorně poznáváme, že bychom nemohli mít vůbec žádné platné poznání o předmětu (...), kdybychom se zabývali samotným předmětem o sobě, nebyl by možný ani jediný znak, podle něhož bych mohl poznat, že je určen se zřetelem k tomu či onomu z myšlenkových momentů, tj. že patří pod pojem substance, nebo příčiny (...); neboť možnost takového spojení mezi existujícími věcmi nemohu vůbec pojmout.“³² Zde se dozvídáme přímo, že věci o sobě vůbec nemůžeme pojímat jako příčiny.

Mnoho interpretů nicméně zaznamenalo, že ačkoli je platnost kategorií omezena na zkušenost, pro vyjádření vztahu mezi věcmi o sobě a jevy Kant používá jazyk kauzality:

„Nesmyslová příčina těchto představ (jež jsou vztaženy k prostoru a času, tzn. příčina předmětů zkušenosti, pozn. aut.) je nám zcela neznámá, a nemůžeme ji tedy nazírat jako objekt; neboť takový předmět by nesměl být představován ani v prostoru, ani v čase (...), a bez těchto podmínek si nemůžeme myslet vůbec žádný názor. Přesto můžeme nazývat pouhou inteligibilní příčinu jevů vůbec transcendentálním objektem, jen abychom měli něco, co odpovídá smyslovosti jako receptivitě.“³³

Zde se ukazuje, že ačkoli Kant uznává, že inteligibilní příčina nám je neznámá, nemůžeme ji nazírat, a tudíž ji nemůžeme poznat, přesto je třeba domýšlet se na něco, co by mohlo být protějškem receptivity, něco, co by bylo příčinou afekce naší smyslovosti, totiž transcendentální objekt. Kant zde tedy mluví o možnosti příčiny mimo zkušenost a uvádí

---

³⁰ „Rozvažování nedokáže nic nazírat a smysly nedokážou nic myslet. Pouze z jejich spojení může vzejít poznání.“ KČR, str. 78, B 75/A 51

³¹ Prolegomena, § 26

³² Prolegomena, §28

³³ KČR, str. 318, B 522/ A 494

naši představu o kauzalitě, pokud ji chápeme jako pojem, jenž vnáší mezi vjemy časový řád, v chaos.

Problémem udržitelnosti Kantových tvrzení o inteligibilní příčině se zabývali již Kantovi současníci,³⁴ například F.H. Jacobi, a pokusy o jeho řešení se objevují dodnes. Jacobiho námitka spočívá v tom, že do Kantova systému není možné proniknout bez předpokladu, že věci o sobě působí na naši smyslovost, a současně v něm není možné při platnosti stejného předpokladu zůstat.³⁵ Noumenální kauzalita je pro něj zkrátka nesmyslná. Gerold Prauss³⁶ s nesmyslností noumenální kauzality souhlasí a zastává názor, podle něhož se kauzalita může týkat pouze objektů v prostoru a čase a je nutnou podmínkou možnosti zkušenosti. K věcem o sobě se podle Prausse dostáváme skrze transcendentální reflexi, v níž abstrahujeme od lidské smyslovosti a příčiny, jež nacházíme ve zkušenosti, se jeví „o sobě“ a jsou označeny souhrnně jako „věc o sobě.“ Podle tohoto pojetí jsou tedy jevy a věci o sobě shodné, a rozdílnost terminologie pramení z toho, zda mluvíme o předmětech zkušenosti, nebo je v transcendentální reflexi zobecníme a považujeme je obecně za podmínku poznání. Pasáže, v nichž Kant přímo mluví o afekci transcendentálními objekty, Prauss nebere v úvahu a uvádí, že pouze poukazují na Kantovu nevyjasněnost pohledu na transcendentální reflexi. Gerd Buchdahl³⁷ poznamenává, že Jacobiho námitka je natolik nasnadě, že si ji Kant musel být vědom, a proto musel být jeho náhled na problém afekce transcendentálními objekty jiný, než jaký mu připisují jeho kritici. H. Vaihinger zastává názor, podle něhož Kant trvá na tom, že jsme afikováni věcmi o sobě, a dokládá ho rozsáhlým výčtem pasáží, v nichž Kant věci o sobě zmiňuje a tvrdí, že jsme jimi afikováni. Vzápětí ale dodává, že tyto pasáže si protirečí s Kantovou doktrínou.³⁸

---

³⁴ Výklad o postojích interpretů byl přejat ze dvou studií:
WESTPHAL, Kenneth R. *Noumenal Causality Reconsidered: Affection, Agency, and Meaning in Kant*. Canadian Journal of Philosophy, 1997. Vol. 27, No. 2.

HOGAN, Desmond. *Noumenal Affection*. The Philosophical Review, 2009. Vol 118, No.4.

³⁵ Viz Jacobiho *David Hume über den Glauben, oder Idealismus und Realismus*. In: týž, Werke, sv. 2, Leipzig 1815.

³⁶ Viz *Kant und das Problem der Dinge an sich*. Zeitschrift für Philosophische Forschung, 1976.

³⁷ Viz *Kant and the Dynamics of Reason: Essays on the Structure of Kant's Philosophy*. Blackwell, 1992.

³⁸ Viz *Kommentar zu Kants Kritik der Reinen Vernunft*. Spemann, 1881. Další autoři, podle nichž si Kant protirečí, jsou E. Adickes (*Kant und das Ding an sich*. Pan Verlag Rolf Heise, 1924) a Strawson (*The bounds of sense*. Routledge, 1995).

3.1 Nutný postulát věcí o sobě

Jeden z pokusů o smířlivou interpretaci Kantových tvrzení podnikl Nicholas Rescher ve svém článku *Noumenal Causality*.³⁹ To, že jsme afikováni věcmi o sobě, je podle Reschera postulát, jež poskytuje nutný základ Kantově teorii poznání, a je ospravedlněn zásadou dostatečného důvodu. Následující výklad si klade za cíl Rescherovu argumentaci předvést a následně představit zásadu dostatečného důvodu širěji na základě pasáží, kde se k ní Kant či jeho žáci vyjadřují.

Rescherova interpretace stojí na rozlišení mezi kauzalitou jevů, jež jsou určovány v čase a tvoří zkušenost, a čímisi, co je pouze zdůvodněním (grounding), které nenahlédneme ve zkušenosti, nemůžeme ho poznat, ale pouze myslet. Zatímco kauzalita mezi jevy je pro možnost zkušenosti konstitutivní,⁴⁰ zdůvodnění (grounding) je dáno principem dostatečného důvodu a je pouze regulativní. Užití stejných termínů („působí“, „příčina“) v rámci obou druhů „kauzality“ je třeba chápat pouze analogicky.

Za klíč k pochopení role věcí o sobě Rescher považuje následující pasáž:

„To, co nás totiž nutí vyjít za hranice zkušenosti a všech jevů, je *nepodmíněné*, jež si rozum nutně a vším právem žádá ke všemu podmíněnému ve věcech samých o sobě, aby tak byla ukončena řada podmínek.“⁴¹

Spolu s podmíněnými objekty zkušenosti nutně přichází i jejich korelát, *nepodmíněné noumenon*, přičemž ona nutnost je dána zásadou dostatečného důvodu.

V citovaném úryvku není zmíněna zásada dostatečného důvodu přímo. Tento nedostatek se snaží Rescher vyvážit jinou citací z přelomu stran A 508 a A 509, nicméně zde Kant mluví pouze obecně o zásadě rozumu (*Grundsatz der Vernunft*),

Rescher připomíná, že zásadu dostatečného důvodu tematizoval i Leibniz a zakládá skrze ni zdroj vší existence, Boha. Naproti tomu Kant užívá zásadu dostatečného důvodu epistemologicky a zakládá skrze ni vnější zdroj zkušenosti, *noumenon*.

---

³⁹ RESCHER, Nicholas. *Noumenal Causality*. In White Beck L., *Proceedings of the Third International Kant Congress*. Springer, 1972.

⁴⁰ V předchozím výkladu jsme druhou analogii zkušenosti považovali za regulativní, protože nevypovídá o existenci jevů, pouze o jejich relaci. V tomto případě se ovšem nevypovídá o jevech, nýbrž o možnosti zkušenosti, a o té můžeme prohlásit, že kauzalita je pro ni konstitutivní.

⁴¹ KČR, str. 21, B xx

Pomocí věty dostatečného důvodu si tedy nejsme schopni zajistit možnost poznávat věci o sobě, ale jsme je alespoň schopni myslet. Kantův systém přímo vyžaduje možnost vztáhnout poznání k něčemu vnějšimu, co se jeví, jak se ukazuje např. zde: „Nicméně pořád zůstává vyhrazeno, že tytéž předměty (zkušenosti, pozn. aut.) musíme být s to, ne-li rovnou *poznávat*, tedy alespoň *myslet* jako věci samy o sobě. Jinak by z toho totiž plynula nesmyslná věta, že jev existuje bez něčeho, co se jeví.“⁴²

Jádrem Rescherova argumentu je, že sestoupení od jevů k věcem o sobě se neodehrává skrze kategorii kauzality, ale skrze zásadu dostatečného důvodu. Kauzalita je vyhrazena striktně pro sféru zkušenosti, v té jediné můžeme mluvit o kauzálních vztazích. Avšak zásada dostatečného důvodu nás může nasměrovat mimo kauzální řadu k něčemu, co leží mimo sféru jevů, protože si žádá, aby vše, co je, mělo svůj důvod, včetně kauzální řady. Proto je třeba myslet noumenální řád, jež je dostatečným důvodem toho kauzálního, aniž bychom mohli vypovídat o jeho povaze, neboť jeho poznání nám není umožněno. Z toho již začíná být patrné, že způsob, jakým Rescher směřuje Kantův výklad s námitkami ohledně nekonzistentního zacházení s pojmem kauzality, spočívá v odhalení, že vztah věci o sobě k jevům se vůbec neodehrává skrze kauzalitu, ačkoli Kant, pravděpodobně pro nedostupnost lepších výrazových prostředků, tento vztah popisuje s využitím jazyka kauzality orientovaného na aktivitu.⁴³

Rescher blíže přibližuje zásadu dostatečného důvodu pouze na jednom místě, kde říká, že zásada dostatečného důvodu je předkategoriální verzí kauzálního zákona, a že jakožto abstraktní a inteligibilní zásada vyjadřující zdůvodňování či zakládání je neschematizovaným protějškem pojmu příčiny. Dle Reschera se jedná o obecnou zásadu vyžadující zdůvodnění, či základ věcí, obecně. Zákon kauzality je oproti tomu jen jistou podobou této zásady a vyjadřuje specifický způsob zdůvodňování ve specifické oblasti, ve zkušenosti.

Podle interpretace Reschera by poznání objektů ve zkušenosti nemohlo být poznáním, pokud by ony objekty neměly ontologickou základnu, jež by nebyla součástí poznatelného. Zkrátka je potřeba něco, co zajistí garanci (vnější) existence předmětů mimo naši zkušenost, protože jenom tak je možné poznání připsat objektům, a nikoli výhradně naší vlastní mysli, jež by je produkovala sama ze sebe. Ovšem Kant nevyžaduje, abychom mohli

---

⁴² KČR, str. 24, B xxvi

⁴³ Např. „Tato (inteligibilní, pozn. aut.) příčina je tedy, včetně své kauzality, mimo řadu, zatímco její účinky se nacházejí v řadě empirických podmínek.“ KČR, str. 339, B 565/A 537

přímo tvrdit, že objekty takovou ontologickou základnu mají, požaduje pouze, aby taková základna byla oprávněně myslitelná. Tím, co ospravedlňuje myšlení věci o sobě jako garanta (oproti nám vnější, i vně nás se vyskytující) existence objektů, je zásada dostatečného důvodu.

Pokud by tento krok od podmíněného k nepodmíněnému nebyl ospravedlněn, celá koncepce Kantovy teorie poznání by musela zkolabovat, protože by nebyla věc, ke které by se jevy ve zkušenosti mohly vztahovat, a nepoznávali bychom nic jiného než vlastní, samovolně vznikající představy. Mysl *musí* nutně postulovat cosi, co se vyskytuje vně vší zkušenosti, zakládá její možnost a poskytuje jí základ, či zdůvodnění (grounding, Grund). Ono „musí“ Kant vyjadřuje v §32 v Prolegomenách:

„Rozvažovací schopnost tedy již tím, že přijímá jevy, připouští také existenci samotných věcí o sobě, a potud můžeme říci, že představa takových jsoucen, která tvoří základ jevů, tedy jsoucen čistě inteligibilních, je nejen přípustná, ale také nevyhnutelná.“⁴⁴

V transcendentální dialektice v Kritice Kant také popisuje větu, podle níž je spolu s pojmem podmíněného zadán regres v řadě všech podmínek, protože sám pojem podmíněného v sobě nese odkaz na to, co ho podmiňuje. Jedná se tudíž o analytickou a nepochybně jistou větu. Úkolem rozumu je sledovat spojení v řadě podmínek co nejdále.⁴⁵ V tom spočívá nutnost, s níž se rozum musí domýšlet na nepodmíněné, *musí* jej postulovat.

Zbývá nicméně ještě problém samotného postulování. Rescher připomíná, že postulovaná věc není taková, na níž bychom mohli narazit ve zkušenosti, a ani nemůžeme přímo vědět, že existuje. Přece ale postulát musí být oprávněn. Logickou základnu pro postulát věcí o sobě může poskytnout zásada dostatečného důvodu. Legitimitu postulátu věcí o sobě Rescher přirovnává ke způsobu řešení nekonečné řady v matematice. Je dána následující řada:

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \frac{1}{8} + \dots + \frac{1}{2^n} + \dots$$

Rescher vysvětluje, že nikdy nemůžeme tvrdit, že výsledek takové řady existuje. Nejen, že nemůžeme vytvořit součet nekonečna, ale s pomocí běžných matematických nástrojů ani nemůžeme demonstrovat, a tím poznat, že výsledek existuje. To jediné, co můžeme demonstrovat, je, že pokud výsledek existuje, nemůže být ani < 1 , ani > 1 . Pokud ale

---

⁴⁴ Prolegomena, § 32

⁴⁵ KČR, str. 320, B 526/ A 498

postulujeme, že existují součty nekonečných řad, které nikdy nemůžeme dokázat, pak se dostáváme do pozice, z níž můžeme usuzovat na výsledek naší řady. Můžeme ukázat, že nekonečná řada má limitu v bodě 1, ale skutečnost limitace nemůže založit v bodě 1 existenci něčeho, co způsobuje limitování. Podobně píše Kant v Prolegomenách v § 45: „... čistota kategorií (...) může svádět rozum k tomu, aby rozšířil jejich používání za rámec veškeré zkušenosti, na věci samy o sobě, ačkoli nám jako pouhé logické funkce mohou sice dát představu věci vůbec, ale ne určitou představu (pojem) nějaké *reálné* věci, poněvadž postrádají názor, který by jim mohl zajistit význam a smysl *in concreto*. Takové hyperbolické objekty jsou tedy to, co nazýváme noumena...“ V následujícím odstavci pak uvádí, že rozum vyžaduje uzavření řady podmínek, je vyhnán za hranice zkušenosti a nalézá noumena, na něž řadu podmínek upíná, ale současně nemůže vypovídat o jejich existenci.

Vystoupení rozumu za hranice zkušenosti je dáno jeho vnitřní povahou, rozum vyhledává v řadě podmínek nepodmíněné, které je nutně dáno jako korelát podmíněného, tím je nucen k vystoupení za hranice zkušenosti, kde sice nemůže nepodmíněné poznat, ale může jej myslet a upnout na něj řadu podmínek. Stejně jako podmíněné je smysluplné za předpokladu, že postulujeme nepodmíněné, i k jevům musí být přimyšlena věc o sobě, o níž sice nemůžeme prohlásit (na základě poznání), že možnost jevů zakládá, ale musíme ji tak myslet, protože jinak bychom neměli nic, co by se mohlo projevit tím způsobem, že se to jeví.

3.2 Zásada dostatečného důvodu

Kant na žádném místě nepředkládá ucelený výklad zásady dostatečného důvodu, nicméně je zmíněna na několika místech napříč jeho vlastními spisy i v dílech jeho studentů. Například v Jäscheho *Logice*⁴⁶, jež byla sepsána na Kantovu žádost a měla sloužit jako příručka vyučujícím, je zásada dostatečného důvodu zmíněna spolu se zásadou sporu a zásadou o vyloučení třetího jako jedna z elementárních zásad. Dalším místem, kde se Kant vyjadřuje k naší zásadě, je spis *O objevu*, po němž má být každá nová *Kritika čistého rozumu* učiněna zbytečnou,⁴⁷ kde Kant reaguje na svého kritika J. A. Eberharda. Další zmínka významná pro

---

⁴⁶ KANT, Immanuel a Gottlob B. JÄSCHE. *Introduction to logic*. Přeložil Thomas K. Abbot. New York: Philosophical Library, 1963. (dále jen *Logika*)

⁴⁷ KANT, Immanuel. *On a discovery whereby any new critique of pure reason is to be made superfluous by an older one* (1790). In: Henry ALLISON and Peter HEATH, eds. *Theoretical Philosophy after 1781*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. (dále jen *O objevu*)

naše účely se nachází v poznámkách z Kantových přednášek od Pölitze.⁴⁸ Z těchto zdrojů se zde pokusíme představit zásadu dostatečného důvodu z hlediska možností a omezení jejího uplatnění.

Z Kantovy reakce na Eberhartovu kritiku se dozvídáme, že Kant rozlišuje logickou a transcendentální zásadu dostatečného důvodu. Logická zásada abstrahuje od veškerých podmínek možnosti objektu a vypovídá pouze o formálních podmínkách soudu, říká pouze to, že každé *tvrzení* musí mít svůj základ (Grund), a je podřízena zásadě sporu. Zato transcendentální zásada říká, že každá *věc* musí mít svůj základ, a vztahuje se k látce, materii, proto ji Kant označuje jako materiální. Neabstrahuje na pouhou formu, ale týká se látky, a apriorně určuje možnost objektů. Zatímco logická zásada spadá pod zásadu sporu, o té transcendentální se dozvídáme, že ji nikdy nelze dokázat skrze zásadu sporu, ani obecně z pouhých pojmů bez vztahu ke smyslovému názoru.⁴⁹

Představa o logické zásadě dostatečného důvodu se upřesní, vezmeme-li v úvahu výklad materiální a formální pravdy v Jäscheho Logice.⁵⁰ Klade se otázka po univerzálním kritériu pravdivosti, které znamená shodu poznání s předmětem. Můžeme se tázat z hlediska materie, která se vztahuje k poznání a tvoří objekt, nebo z hlediska formy, která je subjektivní podmínkou možnosti poznání. Univerzální materiální kritérium pravdivosti nelze hledat, protože abychom si zajistili onu univerzalitu, musíme abstrahovat od obsahu, jež poznání tvoří, a k němuž se pravda jediné může vztahovat. Univerzální materiální kritérium pravdivosti by tudíž muselo abstrahovat od obsahu kvůli univerzalitě a současně abstrahovat nesmělo, aby se pravda měla k čemu vztahovat. Zato formální kritérium pravdivosti je možné, protože má ukázat pouze shodu poznání se sebou samým (zatímco materiální pravda měla být shodou mezi poznáním a objektem), a proto je možné abstrahovat od všech předmětů a jejich rozlišenosti. Univerzální formální kritéria pravdy jsou obecnými zásadami rozvažování a rozumu, jež značí univerzální shodu poznání s ním samotným, a nemohou samy o sobě podat objektivní pravdu (od objektu se abstrahuje), ale jsou její nutnou podmínkou. Dvěma zásadami, jež tuto funkci plní, jsou zásada sporu a zásada dostatečného důvodu. Podle zásady sporu nesmí být tvrzení v rozporu samo se sebou, tím dává zásada sporu poznání logickou možnost. Pravda je tak vymezena negativně. Pozitivní

---

⁴⁸ KANT, Immanuel a Karl H. L. Pölitze. Lectures on Metaphysics. Přeložil Karl Americs. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. (dále jen Přednášky k metafyzice)

⁴⁹ O objevu, především pasáž A. Demonstration of the objective reality of the concept of sufficient reason according to Mr. Eberhard, str. 288–293.

⁵⁰ Logika, pasáž VII., B.

kritérium pravdivosti poznání nám dává logická zásada dostatečného důvodu, podle níž musí být poznání dobře logicky založeno, musí mít základ (Grund), a současně z něj nesmí vyplývat nepravdivé důsledky. Pokud je poznání pravdivé, i jeho důsledky musí být pravdivé, pokud pravdivé nejsou, ani původní poznání pravdivé nemohlo být. Zatímco zásada sporu nám umožňuje vynášet problematické soudy, na zásadě dostatečného důvodu se zakládají asertorické soudy.⁵¹ Logická zásada dostatečného důvodu tedy abstrahuje od veškerého obsahu poznání a udává univerzální kritérium jeho pravdivosti z hlediska formy.

Takový závěr souhlasí i s Kantovým výkladem v Kritice, kde rozlišuje obecnou a transcendentální logiku.⁵² Obecná logika abstrahuje od obsahu poznání a vypovídá apriorině o formě myšlení vůbec. Transcendentální logika naproti tomu abstrahuje pouze od veškerého empirického poznání a zabývá se pravidly čistého myšlení předmětu, jimiž se rozvažování řídí, a jež vypovídají o původu našich poznatků o předmětech nikoli z hlediska předmětů zkušenosti, ale z hlediska naší poznávací schopnosti. Obecná logika tedy pojednává o formě rozvažování a o zákonech, podle nichž rozvažování usuzuje na všechny poznatky, čisté i empirické. Zato transcendentální logika abstrahuje od zkušenostního poznání a nachází kategorie, které se k předmětům vztahují a priori. Kant ovšem transcendentální logiku ještě dělí na analytiku a dialektiku. Logikou pravdy může být pouze transcendentální analytika, protože se zabývá čistým poznáním rozvažování v aplikaci na předměty dané názorem, v nichž jedině je možné hledat materii poznatku. Je tedy nutně spjata s objektem daným v názoru, bez něhož by se neměla k čemu vztahovat. Ohledně aplikace čistého poznání rozvažování za hranicemi zkušenosti nás Kant varuje:

„Protože je ale velmi lákavé a svůdné používat jen těchto čistých poznatků rozvažování a zásad, a to i za hranicemi zkušenosti, která nám přece jako jediná může poskytnout látku (objekty), na kterou mohou být aplikovány ony čisté pojmy rozvažování, ocitá se rozvažování v nebezpečí, že při svém prázdném mudrování použije pouhé formální principy čistého rozvažování materiálně a že bude bez rozdílu soudit o předmětech, které nám přece nejsou dány, či snad dokonce ani žádným způsobem být dány nemohou.“⁵³

Necháme-li se poučit Kantovým varováním a obrátíme pozornost zpět k zásadě dostatečného důvodu, nabídne se omezení jejího užití. Logická zásada může, stejně jako obecná logika, v níž zásada figuruje, vypovídat pouze o formě poznání, má-li být pravdivé.

---

⁵¹ Jäsche mluví ještě o třetí zásadě, zásadě o vyloučení třetího, jež zakládá možnost apodiktických soudů.

⁵² KČR, str. 80, B 79/A 55–B 81/A 57

⁵³ KČR, str. 83/84, B 88/A 63

V případě transcendentální analytiky zásada dostatečného důvodu nějakým způsobem zakládá kauzalitu, zatím nevíme přesně jak. Pokud by se však mělo podle naší zásady usuzovat mimo hranice zkušenosti na existenci věcí o sobě jako toho, co je příčinou jevů, vydali bychom se nebezpečnou cestou „prázdného mudrování“ a snažili se usuzovat za hranicemi možného poznání, kde logické funkce sice mohou dát představu věci vůbec, ale nemohou jí přisoudit realitu.⁵⁴ Ačkoli nemůžeme doufat v poznání, že věci o sobě existují, N. Rescher nám výše ukázal, že má-li být Kantova teorie poznání obhájena, musí být věc o sobě jakožto základ jevů myslitelná, nikoli nutně poznatelná. Rozdíl mezi myslitelností a poznatelností je tudíž pro Kantovu filosofii zcela zásadní. Ačkoli se zde přikláníme k Rescherově interpretaci, podle níž stojí zásada dostatečného důvodu v základu regresi rozumu v řadě podmínek, až dospívá k nepodmíněnému, jež si postuluje, je na místě poznamenat, že na žádném místě Kant nespojuje zásadu dostatečného rozumu s tímto domýšlením se rozumu na nepodmíněné přímo.

Tím, co zůstává neobjasněno, je způsob, jakým stojí zásada dostatečného důvodu v základu kauzality mezi jevy, jež se pojednává v transcendentální analytice. V Pölitzových poznámkách⁵⁵ se dozvídáme, že Kant kritizoval Wolffovo zacházení se zásadou dostatečného důvodu, v němž kombinoval její logické a transcendentální uplatnění, čímž se dostal ke znění zásady: Všechno, co je, má důvod; proto všechno jsoucí musí být následkem.⁵⁶ Nesprávnost této věty je podle Kanta, resp. z poznámek z Kantova výkladu, zřejmá: jestliže je všechno jsoucí následkem, pak nemůže být nic, co by bylo jeho příčinou, protože jakožto jsoucí by taktéž muselo být následkem. Příčina by tudíž nemohla být jsoucí, tedy by nemohla vůbec být. Proto Kant navrhuje zavést omezující podmínku, podle níž je vztah následku k příčině vztahem podřízenosti (subordination), a věci, jež v tomto vztahu stojí, tvoří řadu. Vztah příčiny k následku se stává zákonem řady a je platný pouze mezi akcidenty. Tím se dostáváme k pojmu kauzality a její zásady, jež byly představeny v předcházejícím výkladu. Kauzalita je tedy určitou modifikací zásady dostatečného důvodu, která spočívá v omezení, podle něhož je následek podřízen příčině. Protože je zásada kauzality pouze regulativní, nikoli konstitutivní, a nemůže sama o sobě vypovídat o existenci příčiny, je-li dán následek, ale pouze o *vztahu* k příčině, není možné Kantovo pojetí kauzality vyvrátit stejným způsobem, jakým byla vyvrácena Wolffova věta.

---

⁵⁴ Prolegomena, §45

⁵⁵ Přednášky k metafyzice, pasáž On the Principle of Sufficient Reason, str. 317–318.

⁵⁶ „Everything that is has a ground; thus everything that is must be a consequence“ Přednášky k metafyzice, str. 317.

III. Inteligibilní kauzalita

Speciální případ kauzality můžeme nalézt v Kantově třetí antinomii. Antinomie označuje rozpor mezi dvěma tvrzeními, jež si vzájemně odporují, ačkoli jsou obě správně vyvozena a dokázána, a tak takový rozpor nemůže být vyřešen tím, že bychom na jedno tvrzení přistoupili a druhé vyvrátili. Protože se antinomie týkají pouze transcendentálních idejí, není ani možné ověřit platnost tezí ve zkušenosti. Ve třetí antinomii proti sobě stojí na jedné straně teze, podle níž „Kauzalita podle přírodních zákonů není jediná, z níž mohou být odvozeny veškeré jevy světa. K jejich vysvětlení je nutno přijmout ještě kauzalitu prostřednictvím svobody,“⁵⁷ a na straně druhé antiteze: „Žádná svoboda není, nýbrž vše ve světě se děje pouze podle přírodních zákonů.“⁵⁸

Platnost přírodní kauzality musí být v Kantově rozvrhu přijata jako nutná, protože kauzalita je jednou z kategorií, na nichž stojí samotná možnost zkušenosti. V důkazu k antitezi, podle níž kauzalita ze svobody, tzn. možnost začít nějaký stav nepodmíněně, nezávisle na předcházejících podmínkách, není možná, se dozvídáme, že svoboda by nás osvobodila od vodítka pravidel, které jediné umožňuje souvislou zkušenost, v zájmu uklidnění rozvažování vyhledávající jednotu v řadě příčin. A pokud by se svoboda zapojila do kauzality světa tak, že by byla určena přírodními zákony, nebyla by svobodou.⁵⁹

Na druhé straně stojí teze, podle níž veškeré jevy světa nelze vysvětlit pouze pomocí přírodní kauzality, a je tudíž třeba přijmout ještě kauzalitu ze svobody. Důkaz nutnosti přijmout kauzalitu ze svobody spočívá v tom, že každý vznik nového stavu v kauzální řadě předpokládá příčinu, která ale, protože se taktéž udála, sama musela být něčím způsobena, protože jinak by trvala neustále. Každá událost v řadě tudíž předpokládá příčinu, ta zase svoji jinou příčinu atd. Přírodní zákon nicméně spočívá v tom, že bez dostatečně apriorně určené příčiny se nic neděje, a proto kauzalita podle přírodních zákonů odporuje sama sobě a nemůže být přijata jako jediná. Proto si rozum vytváří ideu spontaneity,⁶⁰ podle níž může řada, jež probíhá podle přírodních zákonů, začít sama od sebe.⁶¹ Přírodní kauzalita tedy není

---

⁵⁷ B472/A444

⁵⁸ B473/A445

⁵⁹ KČR, str. 293, B 475/ A 447

⁶⁰ „Otázku, jak je taková mohutnost možná, není nutné být s to zodpovědět, a to právě tak, jako je nutné spokojit se u kauzality podle přírodních zákonů s tím, že apriorně poznáváme, že taková kauzalita musí být předpokládána, i když její možnost, jak je prostřednictvím určité existence kladena existence něčeho jiného, na žádný způsob nechápeme, a musíme se proto přidržovat pouze zkušenosti.“ KČR, str. 294, B 476/A 448

⁶¹ KČR, str. 292, B 474/ A 446

zrušena, pouze je umožněno začít její řadu ze sebe, a tím umožnit přiznávání jednání ze svobody.

Kantovo řešení třetí antinomie spočívá v nahlédnutí, že rozpor tezí je pouze zdánlivý. Držíme-li rozlišení věcí o sobě a jevů, můžeme nechat působit přírodní kauzalitu v oblasti jevu a kauzalitu ze svobody, ač ji nelze přímo poznat, myslet a připisovat tomu, co leží jevům základem. Díky rozlišení věcí na jevy a věci o sobě tak vzniká místo pro transcendentální ideu svobody, na níž Kant zakládá celou svou praktickou filosofii. Praktická svoboda zde znamená „nezávislost libovůle na donucování ze strany smyslovosti.“⁶² Díky založení transcendentální svobody mimo oblast smyslového vzniká možnost nezávislosti rozhodování na řadě podmínek, díky níž je možné svobodné jednání. Pro příčinu, jež stojí mimo řadu podmínek určených podle přírodních zákonů, zavádí Kant pojem inteligibilní příčina, která sama není určena jevy, ale její účinky se jeví v řadě empirických podmínek.⁶³ Účinek takové příčiny je tudíž svobodný, ale přece není v rozporu s přírodní kauzalitou, protože se vždy jeví v řadě podmínek podle přírodních zákonů. Jestliže má subjekt onu schopnost začít řadu ze sebe, pak můžeme jeho kauzalitu chápat jako dvojí – empirickou a inteligibilní. Podobně jako jsme v dřívějším výkladu označili transcendentální předmět jako základ možnosti toho, že se něco jeví, můžeme tomuto transcendentálnímu předmětu (bytosti) přiřknout i onu mohutnost spontaneity a z ní vyplývající inteligibilní kauzalitu, jež se sama nejeví, ale její účinky ano. Protože musí mít každá příčina zákon své kauzality, můžeme rozlišit dva takové zákony, jeden empirický a druhý inteligibilní, které tvoří charakter subjektu.⁶⁴ Inteligibilní charakter nepodléhá času, protože ten je pouze podmínkou jevů, nikoli věcí o sobě. Nemůžeme ani tvrdit, že by v rámci inteligibilního charakteru nějaké jednání vznikalo nebo zanikalo, protože vznik i zánik jsou možné pouze v čase mezi jevy, pouze v oblasti jevu můžeme o vzniku i zániku vypovídat. Je tedy zcela vyňat z řady empirických podmínek a způsob, jakým by mohl působit ve sféře jevu, nemůže být poznán, neboť se sám nejeví, pouze jeho následky se staví do empirické řady a jsou vysvětlitelné z empirických příčin. Takto je inteligibilní kauzalita myslitelná, avšak není dokazatelná, a neruší kauzální souvislost mezi jevy.⁶⁵

Takto myšlená inteligibilní kauzalita je představena pouze negativně tak, že neodporuje přírodní kauzalitě. Svého pozitivního určení nabývá až v oblasti praktické

---

⁶² KČR, str. 338, B 562/A 534

⁶³ KČR, str. 339, B 565/A 537

⁶⁴ KČR, str. 340, B 567/A 539

⁶⁵ KČR, str. 341, B 568/A 540–B 569/A 541

svobody, v níž rozum bezprostředně určuje vůli a morálnímu zákonu je přisouzena praktická objektivní realita.⁶⁶ Rozum se tak může na základě své spontaneity obrátit k věcem a bez ohledu na vnější podmínky podle morálního zákona kázat, jak by věci měly být, ať už se odehrály, nebo nikoli. Mravní zákon je tedy tím, co určuje inteligibilní kauzalitu. Předvedení praktické svobody a prokázání její skutečnosti na poli praktického rozumu by však přesahovalo možnosti této práce, jež se pohybuje v mezích spekulativního rozumu. Zásadní pro nás tedy je myslitelnost transcendentální svobody, která musí být nutně postulována, má-li být připuštěna možnost lidské svobody, podobně jako musí být postulovány věci o sobě, má-li se mít jev k čemu vztahovat jako ke svému základu a máme-li moci být přesvědčeni o tom, že není pouhým výplodem naší mysli.

---

⁶⁶ KANT, Immanuel. *Kritika praktického rozumu*. Svoboda, 1996. Str. 82.

IV. Závěr

Kauzalita je kategorií, jež staví jevy do časového vztahu následnosti, a tím je určuje v objekty. Objektivní realitu ovšem jevy nemohou získat z nahodilé sukcesivní syntézy aprehenze, jež se neřídí žádným pravidlem, a proto je tato syntéza nazvána subjektivní. Je tudíž třeba ji modifikovat a určit pravidlo, podle něhož může postupovat. Pravidlem kauzality je nutná následnost jevů za splnění určité podmínky, která je co do svého obsahu dána podle empirických principů, a vyjadřuje, že nastane-li určitý stav A, pak musí následovat určitý stav B. Tím vzniká časová řada, v níž je každý stav podmíněný tím předcházejícím. V časové řadě se nachází mezi určenou příčinou a následkem časový interval, v němž probíhá změna. Protože čas je kontinuum, i změna musí probíhat kontinuálně, totiž tak, že se postupně šíří všemi částmi času, v němž není možné určit žádnou nejmenší jednotku. Kategorie kauzality určuje následnost jevů, a tak se podílí na vytváření zkušenosti, je tedy podmínkou možnosti zkušenosti a poznání.

Při aplikaci kauzality mimo oblast zkušenosti není dán předmět, k němuž by se kategorie mohla vztahovat, proto nemůže přinést žádné poznání. Rozum nicméně vyžaduje uzavření řady podmínek, domýšlí se na nepodmíněné a postuluje transcendentální objekt, který je protějškem jevů, je jejich základem, je tím, co se jeví formou jevu. Transcendentální objekt ovšem není příčinou jevu ve smyslu působné příčiny, z níž by plynulo kauzální spojení s následkem. Kantova vyjádření o působení věcí o sobě je třeba chápat spíše jako analogii. Postulát věci o sobě není dán skrze aplikaci kategorie kauzality, ale skrze transcendentální zásadu dostatečného důvodu, která za hranicemi zkušenosti nemůže vypovídat o existenci věcí, ale může je alespoň postulovat. Díky tomu může rozum upnout řadu empirických podmínek na nepodmíněné a zajistit jí dostatečné založení, dostatečný důvod její existence, neboť dostatečný důvod by jinak stěží mohl být dán v rámci řady podmínek, jež vždy odkazují na něco předešlého a jsou jím podmíněny.

Postulát nepodmíněných věcí o sobě nám umožňuje nejen vztáhnout řadu podmínek k nepodmíněnému, a tím tuto řadu uzavřít. Vzniká jím také možnost připsat nepodmíněnému právě díky jeho nepodmíněnosti absolutní spontaneitu, schopnost způsobit v řadě stav nezávisle na empirických podmínkách. Tento stav se ale musí v empirické řadě jevit, řadit se do ní a být z ní vysvětlitelný, aby bylo možné určit jeho empirickou příčinu. Přece ale postulát nepodmíněného umožňuje myslet inteligibilní příčinu nějakého stavu, a tím vytváří

místo pro svobodu, jež je zde vymezena pouze negativně jako nezávislost na empirických podmínkách.

Bibliografie

- HOGAN, Desmond. *Noumenal Affection*. The Philosophical Review, 2009. Vol 118, No.4.
- KANT, Immanuel a Gottlob B. JÄSCHE. *Introduction to logic*. Přeložil Thomas K. Abbot. New York: Philosophical Library, 1963.
- KANT, Immanuel a Karl H. L. Pölitz. *Lectures on Metaphysics*. Přeložil Karl Americs. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Praha: Oikoymenh, 2001.
- KANT, Immanuel. *Kritika praktického rozumu*. Praha: Svoboda, 1996.
- KANT, Immanuel. *On a discovery whereby any new critique of pure reason is to be made superfluous by an older one (1790)*. In: Henry ALLISON and Peter HEATH, eds. *Theoretical Philosophy after 1781*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- KANT, Immanuel. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. Praha: Svoboda, 1972.
- RESCHER, Nicholas. *Noumenal Causality*. In: White Beck L., *Proceedings of the Third International Kant Congress*. Dordrecht: Springer, 1972.
- WESTPHAL, Kenneth R. *Noumenal Causality Reconsidered: Affection, Agency, and Meaning in Kant*. Canadian Journal of Philosophy, 1997. Vol. 27, No. 2.